
MAGYARORSZÁG GAZDASÁGI, POLITIKAI ÉS KULTURÁLIS KAPCSOLATAI A BALKÁN EGYES ÁLLAMAIVAL A 21. SZÁZAD ELEJÉN ¹

DR. M. CSÁSZÁR ZSUZSA²

Magyarország számára a Balkán különös fontossággal bír. Történelmünk számos ponton érintkezett, összefonódott, konfrontálódott a balkáni térséggel, az ott élő népekkel, ezért úgy is fogalmazhatunk, hogy a Balkán múltunk egy szelete, a magyarság történelmének egyik színtere. Hazánk geopolitikai helyzetéből adódóan, ahogy a múltban, úgy a jelenben is egyfajta híd szerepet tölthet be a térség és Nyugat-Európa között. Az Európai Unió déli határvidékén történelmi tapasztalatai és meglévő társadalmi, gazdasági, politikai kapcsolatai révén hazánkra jelentős feladat hárul a balkáni országok uniós felzárkóztatásában és integrációjában.

1. A MAGYAR-BALKÁNI KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE

Magyarország balkáni kapcsolatai történetileg mélyen beágyazottak, egészen a magyar honfoglalást megelőző időszakra nyúlnak vissza. A kapcsolatok szakaszait tekintve megállapítható, hogy intenzitásuk változó a mindenkori magyar bel- és külpolitika valamint az európai nagypolitika függvényében. A téma feldolgozása a 17/18. századtól kezdve kerül a magyar tudományosság érdeklődésének középpontjába, különösen a 19. században fordul kiemelt figyelem a térség felé, s a 20. században egészen 1948-ig folytatódik. Az 1990-es évektől, a bipoláris világ megszűnését, valamint Jugoszlávia felbomlását követően újra nagyobb érdeklődés övezi a térséget. A magyar politikai földrajz figyelme is a régió felé irányul, ezt jelzi a Balkánnal kapcsolatos kutatások történetét (Hajdú Z. 2003, 2007) és a magyar-balkáni kapcsolatok jellegét feldolgozó (PAP N. 2007., 2009) alpmunkák sora.

---

¹ A tanulmány a 61432 számú OTKA támogatásával készült

² PhD, egyetemi docens, PTE Földrajzi Intézet, Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központ igazgató-helyettese

1. táblázat. A magyar– balkáni kapcsolatok történetének legfontosabb szakaszai

Korszak	Időpont	Kapcsolatok jellege
A honfoglalás előtti időszak	VI.- IX. század között	tájékozódás, kapcsolatkeresés
A honfoglalás és az államalapítás közötti korszak	IX- X. század között	kalandozások
Árpádházi és vegyesházi királyok kora	XI. századtól a XV. század végéig	házassági kapcsolatok, hatalmi törekvések, offenzíva
Az oszmán–török hódoltság időszaka	XVI. századtól a XVII. század végéig	defenzíva, balkáni népek migrációja a Kárpát-medencébe
A Habsburg birodalom stabilizációja Közép-Európában	XVIII. század	déli határőrvidék megerősítése, a magyar emigránsok, mint a kapcsolatok egyfajta közvetítő eleme
Osztrák-Magyar Monarchia	1867-1918	politikai és gazdasági expanzió
A két világháború közötti időszak	1920-1945	sérelmi politika, nemzetpolitikai célok
A bipoláris világ	1947-1989/1990	lehetőségek és alternatívák, majd konfliktusok és együttműködés
A rendszerváltó Közép- és Délkelet-Európa	1990-től	délszláv háborúk, stabilizáció, integráció

Forrás: a szerző szerkesztése

Köztudott, hogy Magyarország geostratégiai szerepe a kétpólusú világ felbomlását követően átalakult, bizonyos értelemben növekedett. Az Európai Unióhoz történt 2004-es csatlakozásunk révén külpolitikai mozgásterünk kibővült, az euro-atlanti elkötelezettség azonban egy sor kihívást, feladatot és lehetőséget jelentett/ jelent az ország számára. Különös jelentőséggel bír számunkra az a tény, hogy az EU a délkelet-európai nyitás mellett döntött, s ez nemcsak a Kelet-Balkán (Románia, Bulgária) irányába való fordulást, majd felvételüket jelentette, hanem a nyugat-balkáni országok integrációjának előkészítését is. Ebben az igen hosszú és gyötrelmes folyamatban komoly szerepet vállalhat Magyarország, kérdés, hogy sikerül-e mind a magyar külpolitika mind a magyar társadalom figyelmét a térség felé fordítani. Ehhez szemléletváltásra van szükség, hiszen a magyar társadalom mint térségi közösség nehezen határozza meg helyét az európai viszonylatban, vagyis mely népekkel éljen együttműködésben, milyen szerepet töltsön be a kelet-nyugati relációban (PAP N. 2009). Jelen tanulmány azonban nem kívánja értékelni a magyar kormányok 21. század első évtizedében folytatott balkáni politikáját, alkalom nyílt erre néhány tudományos³ és szakpolitikai konferencián, rendezvényen. De az alábbiakban felvázolt kapcsolati relációk azt jelzik, hogy az együttműködésnek még korán sincs minden területe kiaknázva; hogy maig hiányzik a magyar közgondolkodásból annak felis-

³ A PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja (KMBTK) által szervezett: Megújulás a Balkánon c. konferencia 2006-ban, valamint a Magyar Politikai földrajzi konferenciák (I.- V.) 2000 – 2008 között többször foglalkoztak a kérdéssel

merése, hogy milyen óriási lehetőségek előtt áll Magyarország, ha intenzívebben fordul a Balkán felé; hogy micsoda komparatív előnnyel járhat, ha befektetéseivel elsőként jelenik meg a térségben. Bár félő ez utóbbiról már a legtöbb nyugat-balkáni országban lemaradtunk, hiszen nemcsak az osztrákok, görögök, törökök (iszlám kapcsolataikon keresztül pl. BiH-ban) és szlovénok, hanem a nyugat-európaiak is megelőznek bennünket.

2. A KAPCSOLATOK TARTALMI ELEMEI

A magyar-balkáni kapcsolatok 21. század eleji időszakának feltérképezése a történeti források áttekintésén túl egy sor a recens kutatásokhoz szükséges vizsgálati módszer alkalmazását kívánja meg. Az elemzésbe bevont balkáni országok - Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Macedónia, Montenegró és Görögország⁴- egy részének külképviseletét felkeresve interjúkat készítettem a nagykövetségek, a gazdasági képviseletek (ITDH) vezetőivel, tisztviselőivel, elemeztem a kétoldalú kapcsolatokat rögzítő dokumentumokat, illetve az általuk készített jelentéseket, s betekinttem a magyar külügyminisztérium adattárának az egyes országokra vonatkozó irataiba is. A fenti módszerek alkalmazása mellett személyes tapasztalatot is szerezhettem arról, hogy a magyar-balkáni kapcsolatok kiépítése milyen nehézségek árán és hogyan realizálódik (Ez utóbbit a PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja delegációjának tagjaként az egyes balkáni országok egyetemi vezetőivel folytatott egyetemi kapcsolatfelvétel során tapasztaltam).

A tanulmány csak a fentebb megnevezett országokkal összefüggő államközi kapcsolatok elemzésére vállalkozik, néhány esetben azonban utalás szinten a települések, az intézmények közötti együttműködés is elő kerül, mintegy jelezve, hogy a valódi kapcsolatok ezekben a relációkban alakulhatnak.

---

⁴ A Balkánhoz tartozás kérdése régóta vita tárgyát képezi a történeti, politikai, földrajzi szakirodalomban. Görögország 1949-es NATO, majd 1981-es EU-s tagsága miatt ritkábban kerül a hagyományosan Balkánhoz sorolt országok közé (ők magukat dél-európainak definiálják). A KMBTK viszont a többi balkáni országgal hasonló, számos ponton közös múltja - pl. oszmán-török uralom - miatt is oda sorolja. Természetesen vizsgálataink elsősorban a Nyugat-Balkán országaira, azon belül is a volt Jugoszlávia területén létrejött államokra vonatkoznak.

2. 1. Horvátország

A térség államai közül kiemelt fontossággal bír Magyarország számára a Horvátországhoz fűződő jó viszony. Ebben közrejátszik a közös múlt, a több mint nyolcszáz év együttélés, amelyben a horvátok évszázadokra politikai és állami tekintetben összeforrtak a magyarsággal. Természetesen e hosszú „együttlét” során előfordultak kisebb-nagyobb konfliktusok, mint 1848-ban, de összességében a két fél viszonyát a békés egymás mellett élés jellemezte. Összeköti a két országot az egymás területén élő, a másik ország anyanemzetét kisebbségként képviselő két nemzetiség is, a magyarok illetve a horvátok. Mindkét fél érdekelt a balkáni stabilizációban és Horvátország mielőbbi uniós csatlakozásában.

Jugoszlávia felbomlása után Magyarország számára hamar nyilvánvalóvá vált, hogy geopolitikai érdekeinek érvényesítésében Horvátország meghatározó partnere lehet. A makroregionális prioritások mellett jelentős az igény a kétoldalú gazdasági és politikai kapcsolatok intenzív szinten tartására (BALI L. 2009).

Magyarország az elsők között ismerte el az 1991-ben függetlenné vált Horvátországot. Néhány nappal később, 1992 januárjában nagykövetségi rangra emelték a zágrábi magyar főkonzulátust és Budapesten megkezdte működését a horvát diplomáciai szolgálat is. A két fél együttműködése függetlenül a belpolitikai viszonyoktól, jól működött. Megkötötték a két ország közötti - baráti kapcsolatokról és együttműködésről szóló – alapszerződést. Rendszeressé váltak a magas szintű találkozók, de folyamatosan élénkült a megyék és a határmenti települések közötti kapcsolata is. 1995-ben aláírták a kisebbségvédelmi egyezményt, amely szabályozta az egymás területén élő horvát és magyar nemzetiségek helyzetét.

Magyarország a délszláv háború sújtotta országnak segítséget nyújtott a lakóhelyükről menekülni kényszerülők befogadásában, majd a háborús károk sújtotta, magyarlakta területek helyreállításában (példaértékű a kórógyi református templom újjáépítése).

Az államfők, parlamenti elnökök, miniszterelnökök és külügyminiszterek a hivatalos látogatások mellett különböző nemzetközi, magyarországi és horvátországi rendezvényeken évente többször is találkoznak. Az együttműködés jeleként Eszéken 2002-ben megnyitották a Magyar-, majd ezt követően Pécsen a Horvát Főkonzulátust. Ugyan 2003 második felében kereskedelmi feszültségek keletkeztek a két ország között, amelyek miatt hazánk felfüggesztette a szabadkereskedelmi egyezmény egy részét, ez azonban nem zavarta meg a diplomáciai kapcsolatokat. A két kormány közötti viszonyban új fejezet vette kezdetét azzal, hogy 2006-tól rendszeressé tették az együttes kormányüléseket, amelyeket hol Magyarországon, hol Horvátországban tartanak meg, s témáik között kiemelt szerepet kapnak a közös fejlesztési lehetőségek. Ezek között fontosnak vélték az energetikai együttműködés összehangolását, a közlekedési infrastruktúra építését.

2009-ben a harmadik közös kormányülésen egyebek mellett aláírták az energetikai, a közlekedési és a természetvédelmi együttműködésről szóló dokumentumokat. A két kormányfő ellátta kézzel a közös levelet, amelyet az Európai Bizottság elnökének címeztek az V/C. összeurópai közlekedési folyosó boszniai szakaszának megépítéséhez nyújtandó támogatásról. A két közlekedési miniszter pedig egyezményt írt alá az Ivándárda-Baranyavár (Branjin Vrh) autópálya-kapcsolat létesítéséről (amely a 2013 utáni fejlesztési időszakban valósulhat meg), szénhidrogénipari projektek kiterjesztéséről, a gázvezetékek összekapcsolásáról, ez utóbbi az Adria felől cseppfolyós gáz továbbítását is lehetővé teszi. A találkozó után mindkét fél úgy értékelte, hogy Európában is példaértékű a két ország stratégiai partnersége.

A közös kormányülések mellett rendszeresek az államfői és a parlamenti elnöki találkozók is. A magyar köztársasági elnök 2007-es látogatása során szó volt az eszéki Strossmayer Egyetemen induló Magyar Tanszékről is. A két államfő egy másik találkozón (2009-ben) fontosnak vélte a területükön élő nemzeti kisebbségek jogainak, valamint az anyaországgal való legszabadabb kapcsolatnak a biztosítását.

A két ország vezetése a gazdasági kapcsolatok fejlesztését prioritásként kezeli. Ezt igazolják az utóbbi 3 évben tartott közös kormányülések, a számos kétoldalú infrastrukturális projekt, a térség energia stratégiai egyeztetéseiben való együttműködés, illetve a horvát állam segítése az uniós felkészülésben. Magyarország a negyedik legnagyobb befektető Horvátországban, mintegy 1600 cég van jelen a külkereskedelmi kapcsolatokban, amelynek forgalma éves szinten meghaladja a másfél milliárd eurót. Hazánk EU-tagságával a korábbi szabadkereskedelmi megállapodást 2004. május 1-től felváltotta az EU és Horvátország közti kereskedelmi megállapodás. A magyar export az elmúlt években 30-35%-kal bővült, a horvátországi befektetők közt 2005-ben a 4. helyre került. Egyre több kis- és közepes magyar vállalkozás exportál, alapít céget, céloz meg befektetést, használja ki a szellemi, kulturális és fizikai közelségből adódó komparatív előnyt. Horvátországban az uniós szabályozás átvételével még tovább javulnak üzleti lehetőségeink.

2. táblázat. A magyar-horvát külkereskedelem áruszerkezete (M EUR)

Megnevezés	KIVITEL		BEHOZATAL		EGYENLEG	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Összesen	1 026,3	1 155,0	323,0	269,6	703,3	885,4
Élelmiszer, ital, dohány	99,9	137,3	45,3	78,5	54,5	58,8
Nyersanyagok	15,9	16,7	8,0	10,3	7,9	6,4
Energiahordozók	301,1	284,9	156,0	63,4	145,2	221,5
Feldolgozott termékek	285,4	331,1	82,1	91,1	203,3	240,0
Gépek, gépi berendezések	324,0	385,1	31,6	26,2	292,4	358,9

Forrás: KSH

3. táblázat. Értékváltozás és a forgalom megoszlása 2008-ban (%)

Megnevezés	INDEX (2008/2007)		MEGOSZLÁS %	
	KIVITEL	BEHOZATAL	KIVITEL	BEHOZATAL
Összesen	112,5	83,4	100,0	100,0
Élelmiszer, ital, dohány	137,5	172,2	11,9	29,1
Nyersanyagok	104,5	129,2	1,4	3,8
Energiahordozók	94,6	40,7	24,7	23,5
Feldolgozott termékek	116,0	110,9	28,7	33,8
Gépek, gépi berendezések	118,9	82,7	33,3	9,7

Forrás: KSH

A kétoldalú kapcsolatok tehát az elmúlt években dinamikusabban fejlődtek. Horvátországba jelenleg évente több mint 1100 magyar cég viszi ki áruit, illetve több mint 400 importál onnan. A legfontosabb magyar exportcikkek közé az élelmiszerek, az ásványi termékek és energiahordozók, a vegyipari, műanyag és gumitermékek, a gépek, berendezések, járművek tartoznak. Az import jelentős tételei az energiahordozók, polimerek valamint a cukor.

4. táblázat. Működőtőke-befektetések, 2004-2007 (M EUR)

Megnevezés	2004	2005	2006	2007
Horvát működőtőke-befektetés Magyarországon	3,8	-1,4	-2,3	44,9
Horvát működőtőke-állomány Magyarországon	3,5	5,8	4,8	123,1
Magyar működőtőke-befektetés Horvátországban	43,4	328,0	36,5	179,6
Magyar működőtőke-állomány Horvátországban	359,9	522,4	969,7	1 054,8

Forrás: MNB

Statisztikai adatok szerint 2008-ban 900 millió euró értékű magyar beruházás valósult meg Horvátországban, elsősorban a MOL INA-ban történt további részvényszerzésének köszönhetően. Ezzel az összes magyar befektetés értéke meghaladja az 2,1 Mrd eurót. A külföldi befektetők rangsorában Ausztria, Hollandia és Németország után Magyarország a 4. legnagyobb befektető. A befektetések elsősorban a kereskedelmi, idegenforgalmi és szolgáltatási ágazatokban valósulnak meg. Az elmúlt évben befejeződött az OTP Hrvatska feltőkésítése (melyet a horvát központi bank írt elő valamennyi kereskedelmi bank számára), a MOL által megvásárolt Tifon bővítette benzinkút hálózatát, a Trigránit megkezdte a zágrábi sport Arénához kapcsolódó bevásárló és szórakoztató központ építését, a Danubius Marina pedig folytatta tengerparti üdülő központjának bővítését. A magyar tőkebefektetések egyik speciális területét jelentik a magyar állampolgárok (elsősorban tengerparti) ingatlan vásárlásai. Ha összesítjük a nagybefektetőket, megállapíthatjuk, hogy a legjelentősebb

bek: a MOL, az OTP Bank és a Dunapack. Ezek mellett a Zalakerámia szaniter üze me, a Fornetti látványpékségei, a Duna-Dráva Cement cementüzemei, továbbá a Dalmácia Holiday Kft. jachtkikötői, szállodái (Primostenben, illetve Hvar szigeti Jelsaban) említhetők. Új lehetőséget jelenthet a magyar iparnak az, hogy a horvát tengerpart, a szárazföldi nagyvárosok további fejlesztése elengedhetlenné teszi környezetvédelmi beruházások megvalósítását, elsősorban az ivóvízellátás, a szennyvízkezelés, a lakossági hulladék feldolgozásának területén. Az export szempontjából a lakossági és turisztikai szektor fogyasztása miatt továbbra is perspektivikus ágazatnak tekinthető az agráripari termékek valamint a tartós fogyasztási cikkek kivitele. Horvátországban a klasszikus privatizációs időszak a végéhez közeledik. A nagyobb közszolgáltatók privatizációja lassan lezárul. A horvát kormány azonban a privatizáción túl számos országos illetve helyi adókedvezménnyel, ipari parkok létrehozásával a zöld mezős beruházásokat ösztönzi.

A horvát tőke magyarországi jelenléte nem jelentős. A korábbi években az Agrokör megvásárolta a fonyódi ásványvíz-palackozót, illetve a Baldauf fagyaltgyárat, a Magma cég pedig két játék- és sportboltot létesített. Jelenleg Hollandia, Szerbia, Bosznia- Hercegovina, Lengyelország és Svájc után, 104 millió euróval a horvát befektetések hatodik legfontosabb célországa Magyarország.

A magyarok külföldi utazásainak kiemelt célpontja Horvátország. Az adriai-tenger hatalmas vonzerő a magyarok számára, a statisztikák szerint 2008-ban 326 ezer fő utazott a térségbe (ez a korábbi évhez képest visszaesés, de ennek ellenére a legnépszerűbb üdülőtérület továbbra is a magyar turisták számára). A tengerparti ingatlanvásárlások is összefüggnek az idegenforgalomban kiemelt szerepet betöltő Adria vonzerejével. Több kisebb magyar befektető jelent meg a tengerparton, de ennek eredményei ellentmondásosak, minden esetre a magyar-horvát kapcsolatok társadalmi méretű szélesítését segítik (PAP N. 2006).

A kormányzati együttműködés mellett a testvérvárosi kapcsolatok érdemelnek említést, különösen figyelemre méltóak a dél-dunántúli városok relációi a horvát településekkel. Egy 2007-es felmérés szerint azok a zömében hasonló méretű városok létesítenek kapcsolatot, amelyek vagy fizikailag is közel, a határra „szimmetrikusan” helyezkednek el (Barcs - Verőce, Mohács - Pélmonostor, Szigetvár - Szlatina, Pécs - Eszék) vagy hasonló funkciójúak (Fonyód - Novi Vindolovszki, Kaposvár - Kapronca). A legtöbb kapcsolat a kultúra, a szabadidő és a sport terén tapasztalható, ami többé-kevésbé rendszeres találkozási jelez. Ritkán - főleg a nagyobb önkormányzatok és a megyék esetében - de tapasztalható gazdaságfejlesztési, turisztikai együttműködés (PÁMER Z. 2009)

A kultúra területén is intenzív kapcsolat tapasztalható, igaz ez a kormányzati és a helyi közösségek szintjén egyaránt, ez utóbbi különösen a testvérvárosi és egyesületi relációban tapasztalható. A két ország 1994-ben tudományos, oktatási és kulturális egyezményt kötött, s annak alapján hároméves időszakokra szóló munkatervek születtek. A legutolsó, 2012-ig érvényben lévő munkaterv a művészek, tudományos és oktatási szakemberek cseréjét, és kulturális, oktatási intézmények

együttműködését helyezi a középpontba. A kulturális kapcsolatokat színesíti a magyarországi horvát és a horvátországi magyar kisebbség hagyományápoló, kulturális tevékenysége. A magyarság identitástudatának erősítését szolgálja, ha biztosított számára az anyanyelvű oktatás. Hosszas – közel tíz éves - előkészítés után az eszéki Strossmayer Egyetemen 2007. októberben megnyílt a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék (korábban a magyar nyelv oktatását a zágrábi egyetemen működő Hungarológiai Tanszék vállalta). A Magyarországon élő horvát kisebbség számára pedig a Pécsi Tudományegyetem biztosítja az anyanyelvi képzést, emellett Szombathelyen is van lehetőség a nyelvet tanulni.

2. 2. Bosznia-Hercegovina

A két ország közötti kapcsolatok a 19. században váltak intenzívvé. Az OMM részeként hazánk is nagy szerepet vállalt az oszmáni uralom alól felszabadult ország modernizációjában. A bosnyák értelmiség előszeretettel emlékszik vissza erre az időszakra és a napjaink kapcsolatait ösztönzők nem egyszer példaként is emlegetik a 19. századi együttműködést. Hosszú idő után, az 1980-as évektől kezdve újra élénkebb gazdasági relációról beszélhetünk, amit Jugoszlávia felbomlása, illetve a boszniai háború kettétört. A diplomáciai kapcsolatok felvételére az új állammal, Bosznia-Hercegovinával 1992. december 28-án került sor. Bosznia-Hercegovina budapesti nagykövetsége 1994-ben kezdte meg működését, magyar nagykövetség azonban csak a daytoni béke-megállapodást követően 1996-ban létesült Sarajevóban.

A két ország közötti relációban a külügyminisztériumok közötti együttműködés meghatározó jelentőségű. Megfelel ez annak a bosznia-hercegovinai igénynek, hogy hazánk a magyar európai integrációs tapasztalatok átadásával segítse a még fiatalnak tekinthető államot. A 2005-ös Budapest Fórumon a Stratégiai Partnerség és a nyugat-balkáni államok külügyminiszterei megállapodtak arról, hogy a hat EU-tagállam egy-egy kérdéskörben átadott tapasztalataival járuljon hozzá a térség államainak európai integrációs felkészüléséhez. Magyarország a bel- és igazságügyi területen vállalta a felkészítést.

A kétezres évek közepére a felsőszintű kapcsolatok elérték a lehetséges legmagasabb fokot, 2005-től kezdve minden évben volt miniszteri vagy miniszterelnöki fórum, sőt 2007-ben sor került a parlamenti elnökök, illetve az államfők találkozóira is.

A szerződéses kapcsolatok területén is dinamikus fejlődés tapasztalható. Eszerint a tolonc-egyezményt végrehajtó jegyzőkönyvről esedékes konzultációról egyeztetés zajlik. A terrorizmus, a kábítószer tiltott forgalma és a szervezett bűnözés elleni harcban történő együttműködésről megindult a párbeszéd. Előkészítés alatt áll a kétoldalú oktatási, tudományos és kulturális együttműködésről szóló egyezmény munkaterve.

Kiemelt feladatok közé tartozik a magyar részvétel Bosznia-Hercegovina stabilizációjában, felzárkóztatásában. A magyar szerepvállalás szerteágazó, pl. lehetőség nyílik a vízumliberalizációs road map-re vonatkozó egyezmény értelmében bosznia-hercegovinai tisztviselők képzésére Budapesten. Mivel Bosznia-Hercegovina a magyar nemzetközi fejlesztési együttműködési politika kiemelt stratégiai partnerországa lett, ezzel a nagykövetség jogosult a helyi civil szervezetek támogatására az ún. mikroprojektek finanszírozása által. A NEFE révén eddig 21 projekt támogatására vállaltak kötelezettséget, eddig 1 projekt valósult meg, további kettő tárgyalás alatt van, és egyre erősödik az érdeklődés az infrastruktúra-fejlesztésre használható magyar pénzügyi eszköz iránt. A kétoldalú alapon történő segítségnyújtás mellett hazánk részt vesz az EU előcsatlakozási támogatási projektjeinek megvalósításában (twinning projektek), és az IPA programozási folyamatában. Az EUFOR Althea missziója keretében egy magyar század (145 fő) működik, továbbá az EUFOR parancsnokságon 11 fő törzstiszt teljesít szolgálatot. Ezentúl jelenleg 3 rendőrtiszt dolgozik az EU rendészeti missziójában (EUPM), valamint egy 5 fős nyomozócsoport az Althea rendőri egységénél (IPU). Fontos tény az is, hogy magyarországi szakemberek tevékenykednek az UNDP, illetve az EBESZ képviseletén. A magyar század vezetőjének elbeszélése szerint az EUFOR bázison elismert a magyarok szaktudása, egy nagyobb bevetésen (Mladić letartóztatása volt a cél) is megmutathatták felkészültségüket.

A kapcsolatokon belül a gazdasági vonatkozásúak a dominánsak. A két fél között a Gazdasági Együttműködési Megállapodás (GVB) – 2008-as első szarajevói ülése óta - teremt jogi keretet a gazdasági kapcsolatok hosszú távú fejlesztéséhez. A GVB az alábbi együttműködési területeket határozta meg: mezőgazdaság, energiai szektor, közlekedés, a közép-, és kisvállalkozások közötti együttműködés, építésügy, befektetések, környezetvédelem és turizmus. Úgy tűnik, hogy a GVB megalakulása új lendületet adott a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztésének.

Bosznia-Hercegovina külkereskedelmi partnerei között hazánk a 8. helyen áll. A külkereskedelmi forgalomban a magyar kivitel a meghatározó, bár hozzá kell tenni, hogy az előző évekhez képest sokat javultak a bosnyákok mutatói, korábban többszöröse volt a magyar export az importnak (5 sz. táblázat).

A gazdasági kapcsolatokban az áruforgalom dominál. Bosznia-Hercegovinából Magyarországra szállított legfontosabb áruk: kazánok, gépek, mechanikus gépek és alkatrészek, alumínium és alumínium termékek, ásványok, fém és acél termékek, szervesen vegyi termékek, papír, karton, fa és faipari termékek, elektromos gépek és felszerelések, bútor, ágynemű, réz, fegyver és lőszer, termé-

5. táblázat. Magyar – bosznia-hercegovinai külkereskedelem (M EUR)

	KIVITEL		BEHOZATAL		EGYENLEG	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Összesen	266,8	368,0	143,4	105,0	123,4	263,0

Forrás: B-H Külkereskedelmi Kamara

szetes és műszőrme. A legfontosabb magyar export cikkek: ásványi üzemanyag, ásványolaj, gabona-félék, zsír, állati és növényi olajok, gépkocsik és alkatrészei, elektromos gépek és felszerelések, élel-miszeripari termékek, cukor (5. sz. táblázat).

6. táblázat. Értékváltozás és a forgalom megoszlása 2008-ban (%)

	INDEX (2008) M EUR		MEGOSZLÁS, %	
	B-H KIVITEL	BEHOZATAL	KIVITEL	BEHOZATAL
Összesen	105	368	100,0	100,0
Élelmiszer, ital, dohány	0,13	119,8	1	32,5
Nyersanyagok	45,2	21,86	43	5,8
Energiahordozók	-	77,02	-	20,9
Feldolgozott termékek	19,9	67,34	18,9	18,3
Gépek, gépi berendezések	40,02	51,14	38	13,9

Forrás: B-H Külkereskedelmi Kamara

A tőke kivitel tekintetében a térség többi országhoz képest még elég nagy az elmaradása hazánknak⁵, Magyar részről a legnagyobb befektetést a MOL-INA konzorcium tranzakciója jelenti, melynek során 2006-ban a magyar olajipari társaság horvát vállalatával együtt megvásárolta az Energopetrol 67%-át. A másik nagy magyar befektető, a Magyar Alumínium Holding (MAL) egy bauxitbányában (Jajce) vásárolt részesedést. De említést kell tenni néhány relatíve kisebb cég beruházásáról is, mint a Fornetti Kft. A magyar Transelektro Ganz Röck Zrt révén 2008 márciusában üzembe helyezték a Tuzlai Hőerőmű 5. számú blokkját, amelynek kiépítését a magyar fél végezte el. Az Agrokompex C.S. Zrt. takarmánygyártással és takarmányforgalmazással foglalkozó agrárnagyvállalat leányvállalatot hozott létre. Az Isoplus Távhővezetékgyártó Kft. a 2008-as év folyamán, termékei által mintegy 1,15 millió EUR értékben vett részt különböző projektekben, mint pl. a Travnik-i Hőközpont rekonstrukciója, egy Kakanj-i és egy Doboj-i hővezeték projekt, valamint B-H első Eko-Hőközpontjának kiépítése Gračaniciában.

⁵ Horvátországban 2 milliárd, Montenegrón 600 millió, Macedóniában 500 millió, Szerbiában 100 millió nagyságrendű (euróban számolva) a magyar tőkekihelyezés (Varga I. 2009).

Az országban a befektetéseket a javuló üzleti környezet, a növekedési potenciál, az exportot segítő vámmegállapodások, a pénzügyi stabilitás, a meginduló privatizációs lehetőségek, vámszabad területi ipari parkok, kedvező adózás, és a befektetési támogatások, illetve a bővülő piac, valamint a meglévő szabad munkaerő generálják. A lehetőségek körét azonban még nem használták ki a magyar befektetők teljes mértékben. Egyes vélekedések szerint ennek az, az oka, hogy még nem fejlődött be a privatizáció, még egy sor nagy fejlesztési projektet ez évben indítanak el. De nem áll távol az igazságtól az a vélekedés sem, miszerint az előítélet visszatartja a magyar üzletembereket, többen tudatlanságból - még mindig harcok folynak, bizonytalanság van az országban stb.- kockázatosnak tartják az vállalkozás létrehozását (VARGA I. 2009). Ez oda is vezethet, hogy Magyarország lemaradhat a térség gazdasági kapcsolatainak építésében, különösen a tőke kivételben.

Az együttműködés, a magyar jelenlét Bosznia-Hercegovinában azonban még tartogat lehetőségeket. Az egyik ágazat a turizmus, a téli sportokhoz kapcsolódóan (pl. sí-turizmus), a gyógy- és wellness turizmus fejlesztéséhez biztosítottak az adottságok, folyamatban vannak a szálloda privatizációk, új szállodák építésére projektek születnek. A másik ágazat a mezőgazdaság és élelmiszer-feldolgozás, 1.5 millió hektár művelhető területtel, kiváló talaj és éghajlati adottságokkal, öntözési lehetőséggel, ehhez rendelkezésre áll a szakképzett szabad munkaerő, de a magyar munkatapasztalatokra szükség van. Kiválóak az adottságok a biogazdálkodásra. Jelentős igény van az élelmiszer-feldolgozó kapacitások bővítésére (hűtőházak, savanyító üzemek). Szóba jöhet még a fakitermelés, a faipar a hatalmas kiterjedésű erdőségek révén. Az erős, exportképes bútortermelés már több külföldi befektető is felfedezte, de még van szabad kapacitás. Végül ne feledkezzünk meg az infrastrukturális beruházásokról, amelyek az egyik legnagyobb lehetőséget jelenthetik, mint a Budapest-Szarajevó-Ploče V/C autópálya megépítése, az autópályához kapcsolódó beruházási igények (üzemanyagtöltők, motelek, bővülő turisztikai lehetőségek) mint lehetőségek, vagy a vasúti fejlesztések és további útprojektek (Kakanj-Zenica, Vlakovo-Tarcin V/C autópálya szakaszok kiépítése). A fémipar is lehetőséget kínál - a bőséges szén, ezüst, bauxit, magnézium, gipsz, stb. készletek – a BiH-ban előállított alumíniumra és acélra alapozva a tovább feldolgozásra (alumínium profilok, galvanizált fémhuzalok, minőségi acélgyártás, szerszámok, daruk, háztartási készülékek, stb.). Az energia szektorban is óriási lehetőség rejlik, nagy a vízi energia kapacitás a Drina és a Neretva folyók mentén, 100 vízierőmű építésére van mód, ezentúl hőerőművek modernizációja, újak építése van mód, de hatékonyan kiaknázható a szélenergia is. A villamosenergia privatizációja még a közel jövőben zajlik, ez is komoly tőkebefektetést jelenthet a magyarok számára.

A kulturális és oktatási kapcsolatok fejlesztése is fontos eleme a két ország közötti együttműködésnek. 2005-ben került aláírásra az Oktatási, Tudományos és Kulturális Együttműködésről szóló Keretegyezmény. Végrehajtási Egyezmény (munkaterv) híján azonban az együttműködés csak alkalmoszerű a kultúra és az oktatás terén. Ez a megállapodás legkorábban 2010-ben léphet életbe.

Egyedül a tudományos együttműködés folyik szervezett keretek között pl. a tudományos akadémiák megállapodása. Sajnálatos módon a felsőoktatási együttműködés is csak alkalmoszerű, bár több magyarországi egyetemi központnak (PTE, DTE, CEU, BTE) vannak partnerei BiH-ban, de a valódi kooperációt nem egy esetben a boszniai fél lassúsága, kényelmissége is nehezíti. A kulturális kapcsolatok terén is egyoldalúságról beszélhetünk, eddig inkább csak magyar részről történt egyre rendszeresebb megjelenés Bosznia-Hercegovinában. A „Pécs 2010 - EKF” program további lökést adhat a kulturális kapcsolatok fejlődésének. Az együttműködés elmélyítése érdekében az EKF 2010 képviselői Bosznia-Hercegovinába látogattak, ahol (a Tuzlával és Szarajevóval már létező) kulturális együttműködési megállapodást kötöttek Banja Luka és Moszta városai. Pécs és partnerei között folyamatos az egyeztetés a kölcsönös kulturális megjelenés ügyében. Várható képzőművészek, zenészek és táncsoportok érkezése Pécsre, de a magyar részvétel is igen változatosnak tűnik BiH-ban, főleg a szarajevói nemzetközi fesztiválokon.

A pécsi kapcsolat jelzi, hogy települések közötti partnerségi együttműködés is élénken fejlődik a két ország között. Élő kapcsolatok van: Budapest és Szarajevó, Pécs és Tuzla, Pomáz és Pale, Zalaegerszeg és Zenica, Kaposvár és Moszta, Nagykanizsa és Bihács között. A civil kapcsolatok alapjait meghatározza, hogy Magyarország bosznia-hercegovinai megítélése alapvetően kedvező, a legközelebbi baráti országgént, követendő példaként, a nyugat-balkáni súlyos történelmi örökségből való kitérés stratégiai irányaként tekintenek hazánkra. Magyarország ezt a pozitív képet különösen a délszláv háború (1992-1995) alatti önzetlen támogatásával és segítőkészségével alapozta meg.

2.3. Szerbia

A magyar-szerb kapcsolatokat hasonlóan a horvát viszonyhoz a földrajzi közelség mellett a két nép történelmének közös pontjai alapozzák meg. Már a középkorban tetten érhető érdemi kapcsolat, hol házasság, hol hűbéri viszony formájában, de a legnagyobb összekötő elemet az egyre nagyobb számú török elől menekülő, a Magyar Királyságba betelepülő szerb lakosság⁶ illetve a trianoni béke után a királyi Jugoszlávia területén – jelen esetben, a mai Vajdaságban - rekedt magyarság jelentette és jelenti. A modernkori – a jugoszláv állam részét képező - Szerbiával való viszony elég ambivalensen alakult, „hideg napok” és élénkülő kapcsolatok (különösen az 1980-as években) egyaránt jellemzik. Napjainkban a vajdasági magyarelles incidensek és az autonómia kérdése kapcsán kerül a két ország viszonya az érdeklődés középpontjába. A kétoldalú kapcsolatoknak kedvez, hogy

---

⁶ Már Mátyás idején megindul a szerbek betelepítése – sőt ő szerb harcosokkal bővíti seregét – a legnagyobb arányú betelepítés 1690-ben történt, a szerb patriarcha vezetésével kb. 50-60 ezer szerb érkezett a Magyar Királyság területére.

mindkét fél kiemelt fontosságúnak tartja a másikhoz fűződő viszonyt. A szerbek országuk egyik „európai kapujának” tekintik hazánkat, mind közvetlenül (közlekedési szempontból) mind átvitt értelemben. Ugyanakkor a szerb külügyi stratégiában Magyarország nem foglal el akkora szerepet, mint ahogy itt mi gyakran gondoljuk (JUHÁSZ J. 2009). Mindenesetre Magyarország számára alapvető nemzeti érdek Szerbia euro-atlanti integrációja, a vajdasági magyarság és az élénkülő gazdasági kapcsolatok érdekében egyaránt. Szerbiának pedig szüksége lehet az magyar tapasztalatok átadására.

A kétoldalú kapcsolatok szerződéskötésekben, magas szintű – államelnöki, miniszterelnöki és parlamenti elnöki – találkozók, valamint tárcaközi megállapodásokban realizálódtak. Ennek szellemében született több egyezmény, megállapodás (a szervezett bűnözés elleni közös fellépésről, a kettős adóztatás elkerüléséről, a beruházás-védelemről, valamint a kétoldalú kisebbségvédelemről). Ez utóbbi megállapodás alapján 2004-ben megalakult a Kisebbségi Vegyesbizottság.

A kétoldalú kapcsolatokat hosszú időn keresztül beárnyékolta a vajdasági magyar kisebbség tagjai ellen elkövetett incidensek sorozata. Mivel azokat többszöri magyar kérésre sem sikerült a szerb hatóságoknak rendezni, ezért azok nemzetközi szervezet elé kerültek. Végül a szerb kormány kedvezőbb hozzáállása révén az incidensek száma csökkent. A magyar kisebbség helyzetének javulása segítheti a két ország kapcsolatainak erősítését. A 2009-es év végén a belgrádi törvényhozás által is elfogadott vajdasági alkotmány a korábbiakhoz képest jóval szélesebb körű autonómiát biztosít a Vajdaságnak, ez óriási előrelépés az ott élő magyarság szempontjából is (a magyarok a többi etnikummal egyetemben nemzeti tanácsot választhatnak maguknak, és a sorsukat illető kérdésekben saját maguk dönthetnek).

A két ország közötti gazdasági kapcsolatokban az ezredforduló óta fejlődés tapasztalható. Ez összefügg a szerb gazdaság stabilizálódásával, a megindult privatizációval, a külföldi tőke beáramlását biztosító feltételek megteremtésével, bár a pénzügyi válság hatásait még nehéz hosszú távon megjósolni. A magyar-szerb gazdasági relációban a fejlődés ellenére még sok kihasználatlan lehetőség kínálkozik. Mértéke elmarad a szomszédos országokkal (mint a magyar-horvát, magyar-bolgár, magyar-román) folytatott kereskedelemről. Szerbia egyike a magyar nemzetközi fejlesztési programok (NEFE) kiemelt célországainak, s ez a kontaktus szintén erősítheti a gazdasági kooperációt (Juhász J. 2009).

Az áruforgalom tekintetében a magyar kivitel Szerbia irányába 2008-ban 1,039 milliárd euró volt (20,3%-os növekedés), míg behozatalunk értéke 244 millió euró volt (30,4%-os bővülés), kereskedelmi aktívumunk 795 millió euró (17,5%-os bővülés), a kétoldalú teljes termékforgalom értéke 1,283 milliárd euró volt. Vagyis mindkét irányban növekedést mutat az áruforgalom. A 2009-es évben a válság hatásaként csökkent a magyar kivitel mértéke az összes főcsoportban, de különösen nagy volt a visszaesés a nyersanyagok tekintetében, ezt követték az energiahordozók, és az élelmi-

szér, ital, dohány termékek. Behozatalunkban viszont jelentősen nőtt az energiahordozók és mérsékelten az élelmiszer, ital, dohány árufőcsoport mértéke, a legnagyobb visszaesés a feldolgozott termékek és a nyersanyagok árufőcsoportban jelentkezett.

7. táblázat. Magyar-szerb gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok

	Szerbia (ezer euróban)					
	Export		Import		Export	Import
	2007.	2008.	2007.	2008.	07/08 %	07/08 %
Összesen - Termék	863 521	1 038 931	187 042	243 902	120	130
Élelmiszer, italok, dohány	42 410	62 470	23 837	59 549	147	250
Nyersanyagok	13 262	29 948	12 738	13 772	226	108
Energiahordozók	193 001	281 824	13 546	26 175	146	193
Feldolgozott termékek	295 257	334 441	106 390	118 537	113	111
Gépek és szállítóeszközök	319 589	330 248	30 531	25 868	103	85

Forrás: ITDH 2009

A kétoldalú kereskedelemben meghatározó szerepe van a magyar multinacionális cégeknek, és a Szerbiában működő kb. 500 magyar-szerb vegyes tulajdonban lévő kis - és középvállalatnak. A magyar cégek gyakran vegyesvállalataikon keresztül rendszeres kiállítóként jelennek meg a jelentősebb szerb szakmai vásárokon, magyar állami támogatás segítségével (ITDH). A magyar exportőrök számára további komoly lehetőséget jelent, hogy 2007-ben Szerbia tagja lett a CEFTA-nak és ezzel részévé vált a 60 milliós egységes felvevő piacot jelentő dél-kelet európai régióknak.

A befektetések terén Magyarország összesen 353,5 millió USD összeggel a 9. helyet foglalja el. Az elmúlt években a magyar cégek egyre jelentősebb befektetéseket realizáltak Szerbiában. Eszerint jelen van a magyar „Conti Tech Rubber Industrial” Kft., amely a velika crljen-i „Kolubara Universal” gumi szállítószalag gyártó vállalat 70%-át vásárolta meg, a Masterplast Group Zrt. 4 millió eurós beruházással nyitotta meg eddigi legnagyobb gyárát Szabadkán. A Betonút Szolgáltató és Építő Zrt. a Valjevo Put útépítő vállalatot vásárolta meg 2007-ben és vállalt egy 2,7 millió eurós beruházási programot is. Az OTP Bank 2007 -től van jelen hivatalosan Szerbiában OTP Banka Srbija a. d néven, a MOL Nyrt. pedig folyamatosan bővíti szerbiai benzinkút hálózatát (közel 30 benzinkút). A Fornetti cég pedig eddig 15 millió euró beruházást hajtott végre a szerb piacon. Még jó néhány be-

fektetési terület áll nyitva a magyar tőkeexportőrök előtt Szerbiában, mint: az ingatlan beruházás és fejlesztés, az infrastruktúra-fejlesztés, az építőipar, a turizmus, az elektronika, az autóipar, az élelmiszer feldolgozás, a kereskedelem, és a szolgáltatások.

A Magyarország felé irányuló szerb tőke kivitel még mindig elhanyagolható mértékű, Szerbia továbbra is a privatizációban, a külföldi tőkebeáramlás növelésében érdekelt.

A kétoldalú szerződéses kapcsolatok rendezettek, 2005-ben gazdasági együttműködési megállapodás született, majd 2008-ban a két mezőgazdasági miniszter a mezőgazdasági együttműködésére vonatkozó szándéknyilatkozatot írt alá. Mindez azt jelezi, hogy tetten érhető a tényleges együttműködés szándéka és azoknak a területeknek a feltérképezése ahol a két fél hatékonyan jelen lehet. Ennek szellemében került sor 2006-ban a Magyar-Szerb Kormányközi Gazdasági Vegyesbizottság első ülésére, 2009-ben pedig megtartotta alakuló közgyűlését a Magyar-Szerb Kereskedelmi és Iparkamara, amelynek célja a kétoldalú gazdasági kapcsolatok további erősítése.

Az uniós források lehetőséget teremtenek az együttműködésre, az IPA Határmenti Együttműködés Program a magyar-szerb határmenti együttműködést a gazdaságfejlesztés, a turizmus, a közös környezetvédelmi tevékenységek fejlesztésében, a határon átnyúló közlekedési és információs hálózatokhoz való hozzáférés javításában, a határon átnyúló víz- és hulladékgazdálkodás fejlesztésében, valamint a közös egészségügyi, kulturális és oktatási struktúrák kialakításában látja. Ebben a programban, ahogy a kapcsolatok más dimenzióiban is fontos szerepet játszanak a vajdasági magyarok.

A kulturális kapcsolatok is a kétoldalú megállapodásokon alapulnak. A magyar fél részvétele kulturális megjelenés tekintetében elsősorban a Vajdaságban érzékelhető. A rendszeresebb találkozók, közös programok a határ közeli nagyobb városokban, mint Szeged, Szabadka, Baja, Magyarakanizsa szerveződnek. Nehezíti a hatékony együttműködést, hogy az ország belsejébe – már Belgrádban is – ritkábban látogat el magyar művészeti csoport.

Összességében úgy tűnik, hogy a szerb-magyar kapcsolatok egy intenzívebb szakaszba érkeztek. Ebben közrejátszik a szerb politikai élet és a gazdaság stabilizálódása, az európai integráció iránti elkötelezettség kinyilvánítása. A kapcsolatok továbbfejlesztésében nem elhanyagolható az eddiginél szélesebb körű autonómia biztosítása a Vajdaságnak, illetve az ott élő magyarságnak⁷. E tényezők mellett a 2010 január 1-én életbe lépett vízumliberalizáció is újabb lökést adhat az együttműködéseknek is.

---

⁷ 1974-ben törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltatási jogait biztosították a Vajdaságnak, amelyet Milošević megszüntetett. Majd 2002ben az omnibusztörvény ezt hatályon kívül helyezte és 240 hatáskört biztosított a tartománynak. 2008-ban a tartományi parlament elfogadta a vajdasági alkotmányt, amit a belgrádi törvényhozás 2009 őszén jóváhagyott és decembertől élet lépett. Ezzel a Vajdaság újabb 153 hatáskört szerzett vissza, köztük az egyik legfontosabb a nemzeti közösségek, így a magyarok egyenrangúsága, a nemzeti tanácsok - így Magyar Nemzeti Tanács – felállításával a vajdasági nemzetiségi parlamentek működését biztosítja.

2. 4. FYROM (Macedónia)

Az 1991-ben függetlenné vált ország egyik legfontosabb célkitűzése az euro-atlanti struktúrába való beilleszkedés, vagyis a NATO és EU tagság elérése. Külpolitikai kapcsolatrendszerét is meghatározza ez a célrendszer. Magyarország szerepvállalása elsősorban arra irányul, hogy segítse ezt az integrációs folyamatot.

A két ország közötti diplomáciai kapcsolatok 1994-től datálhatók. Nagykövetséget 1999 óta működtet hazánk Szkopjében, míg Budapesten 2001-ben hozták létre a macedón nagykövetséget, ideiglenes ügyvivő vezetésével. A magyar nagykövetség megnyitása után a kétoldalú politikai és államközi kapcsolatok gyors fejlődésnek indultak. 2000-től évente sor került magas szintű találkozókra. A 2001. elején kirobbant belpolitikai feszültségek visszavetették a kapcsolatépítést és fékezőleg hatottak a Macedónián átutazó magyar állampolgárok utazási kedvére is. A fegyveres összetűzéseket lezáró Ohridi Megállapodás aláírását (2001) követően a macedón és az albán etnikum közötti feszültség csökkent. Az évtized második felétől kezdve biztosított a vízum nélküli békés átkelés az országon, a hazánkba látogató macedón állampolgárok számára is feloldották a vízumkényszert 2010 januárjától.

2001-ben a fentebb jelzett konfliktus miatt hazánk NATO-tagállamként részt vett az illegálisan tartott fegyverek begyűjtését célzó műveletben, majd az azt követő években pedig az EBESZ-megfigyelők tevékenységét támogató, illetve az ország destabilizálódását megakadályozni hivatott NATO-műveletekben. Magyarország napjainkban is részt vállal a békefenntartásban, a NATO-parancsnokságon egy tiszt képviseli hazánkat. Az EU-nak a macedón rendőrség munkáját támogató műveletében pedig 2004. január végétől 5 magyar rendőr vesz részt. Általában elmondható, hogy a macedón biztonság megteremtésében és fenntartásában aktív közreműködő a magyar fél. Macedónia az egyik kezdeményezettje és célországa az ún. Szegedi Folyamatnak, ezért macedón köztisztviselők, szakértők felkészítése, biztonságpolitikai képzése zajlott Magyarországon. Budapest volt a helyszíne a macedón rendőrtisztek továbbképzésének is, amelynek témája a szervezett bűnözés és terrorizmus elleni küzdelem (HÁRY Sz. 2009).

A két fél szerződéses kapcsolatai megfelelően alakulnak. Az elmúlt években több új kormányközi (beruházás-védelmi, kettős adózást kizáró, polgári légügyi, részleges vízummentességi, toloncegyezmény, oktatási és tudományos) egyezmény született. 2008-ban aláírták a nemzetközi fejlesztési együttműködést szabályozó nyilatkozatot is.

Az új típusú kereskedelmi megállapodást még 1996-ban megkötötte a két ország. 1999-ben pedig állat- és növény-egészségügyi megállapodást aláírására került sor. 2001-ben született megegyezés a beruházások kölcsönös védelméről, valamint a kettős adóztatás elkerüléséről. A gazdasági kapcsolatok nem túl nagy területre fókuszálnak, elsősorban Magyarország számára biztosítják a külkeres-

kedelmi aktívumot. Általában elmondható, hogy a kétoldalú kereskedelmi forgalomban a magyar export tételei: az élőállatok és állati termékek, a gépek és berendezések, a növényi termékek, valamint a műanyagok és gumiáruk. A magyar importban a textilipari anyagok és textiláruk, a nem nemesfémek és az ezekből készült áruk és az élelmiszerkészítmények, italok a legjelentősebb tételek. A kétoldalú gazdasági kapcsolatok legjelentősebb területe a magyar T-com (akkori nevén a MATÁV) térhódítása a macedón piacon, ugyanis 2000-ben sikerrel megvásárolta a Makedonski Telekom Rt. (MAKTEL) távközlési vállalat többségi tulajdonát. Ezzel Magyarország a harmadik legnagyobb befektetőnek számít az országban. Sajnálatos módon több nagy magyar cég nem követte a Telecom térnyerését. Középvállalati szinten történt csak előrelépés a tőkebefektetések területén, így a csongrádi Kör-Ker Iroda Kft környezetkímélő, bioenergiát előállító - 50 millió euró összértékű beruházás - üzemének létesítéséről írtak alá megállapodást (HÁRY S. 2009). A befektetések bővülését korlátozza, hogy a magyar vállalkozók, különösen a kis és középvállalatok előtt még nem elég ismertek a macedón tőkebefektetési lehetőségek, ágazatok (bár Podgoricában tavaly létrejött egy Információs Pont, amelynek szolgáltatásai Macedóniára kiterjednek).

A szegény, de természeti értékekben gazdag országban a turizmus még felfedezésre vár, érdemes lenne a magyar befektetők számára ezt a lehetőséget feltérképezni. Macedónia tranzit-jellegénél fogva kiválóan alkalmas arra, hogy a Görögország felé irányuló idegenforgalomban részt vevők legalább 2-3 vendégéjszakát az ország megismerésére szánjanak. Ehhez viszont az infrastruktúra fejlesztésére, szálláshelyek korszerűsítésére, tőkebefektetésre van szükség.

2. 5. Montenegró

Montenegró 2006-os önállóvá válása után a térség egyik legkisebb, gyorsan fejlődő állama. Az a vélekedés alakult ki, hogy az elmúlt néhány esztendő egyik leginkább befektető-barát állama, ahol hazánknak jó pozíciói és lehetőségei vannak.

A Szerbiától függetlenedett államról többen - főleg maga Szerbia - azt gondolta, hogy gazdaságilag életképtelenné válik. Azonban hamarosan bebizonyította, hogy valamikori államtársa nélkül is képes a gazdaság működtetésére. Nincs semmi olyan létfontosságú termék/áru/szolgáltatás, amit csak Szerbiából szerezhetnének be. Áramot Albániától, Romániától, Makedóniától vásárolnak, az olajat pedig a világpiacról szerzi be, a korábbi gabonaembargón okulva majdhogynem önellátóvá váltak illetve más országoktól vásárolnak (NAGY ABONYI Cs. 2006). Magyarország számára az új kapcsolatokra fogékony állam jó lehetőségeket kínált/kínál a tőkebefektetések és a kereskedelem, áruforgalom területén.

Magyarország 2005-ben megnyitotta külképviseletét Montenegróban. A politikai kapcsolatok gyorsan kiépültek a függetlenné vált országgal, több magas szintű állami vezetői találkozó jellemezte az elmúlt öt évet.

Az önállóvá vált Montenegróban az egyik legnagyobb külföldi tőkebefektetővé vált Magyarország, elsősorban a MATÁV üzlet (ma már T-com) révén, amely 110 millió euró vételárat jelentett és további 30 milliót fejlesztésekbe fektettek. Hasonló nagy üzletnek minősült az OTP által megvásárolt CKB bank (105 millió eurós vételárral és 25 milliós feljavítási kölcsönrel). A Hunguest Hotellánc is belépett a befektetők közé, 3 szállodát és tucatnyi bungalót vásárolt meg. Jelen van az országban a Trigránit is. Úgy tudni, hogy komoly szándék alakult ki egy bauxitbánya koncesszió iránt a Magyar Alumínium Rt. Részéről, valamint több kisebb-nagyobb vállalat is érdeklődő a bari kikötő lehetőségei – elsősorban a szolgáltató részleg iránt. A 2008-s évben a magyar tőkekihelyezés mértéke is növekedett. A statisztikai adatok szerint az összes befektető ország között Magyarország az első helyen áll. A kétoldalú kereskedelmi kapcsolatokban Magyarország 2008-ban többlettel zárt, amely élelmiszeripari és építőanyagok, elektronikai cikkek exportjából származott.

8. táblázat. A magyar-montenegrói külkereskedelem áruszerkezete (M EUR)

Megnevezés	KIVITEL		BEHOZATAL		EGYENLEG	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Összesen	18,2	46,9	88,4	5,7	-70,1	41,2
Élelmiszer, ital, dohány	1,8	5,2	0,0	0,0	1,8	5,1
Nyersanyagok	0,0	1,0	2,6	2,7	-2,6	-1,7
Energiahordozók	0,5	0,2	-	-	0,5	0,2
Feldolgozott termékek	7,5	12,0	85,7	2,9	-78,2	9,1
Gépek, gépi berendezések	8,5	28,5	0,0	0,0	8,5	28,4

Forrás: KSH

A magyar vállalkozások befektetési lehetőségeire Podgoricában egy Információs pontot hoztak létre, amely segíti a tőkekihelyezést és a kereskedelmi tárgyalásokat. Montenegróban magyar befektetői szempontból kiemelt jelentőségűnek négy ágazat számít: mezőgazdaság, turizmus, bank-szektor, energiaszektor.

A turizmus az ország egyik fő bevételi forrásává nőtte ki magát. Növekedése kétszámjegyű, a leggyorsabban bővülő idegenforgalommal rendelkeznek a világon. A magyar turisták száma a statisztikák szerint lassan emelkedik. Egy felmérés szerint Magyarországról főleg a 19 és 30 év közöttiek, a tanulók illetve relatív magas átlag iskolai végzettséggel rendelkezők keresik fel az országot, elsősorban tengerparti üdülés céljából (NAGY ABONYI Cs. 2006).

2. 6. Görögország

A két ország kapcsolatát ugyan nem szövi át közös történelmi múlt, mégis a környékbeli államokhoz képest nagyobb szimpátia köti őket össze. Ebben szerepet játszott az is, hogy a középkortól kezdve jelentős számban éltek hazánkban görög kereskedők. De különösen a nagy empátiával közeledtek a magyarok a második világháború után emigráló görögök felé. (Görögországban az 1946-ban kitört polgárháborúban harcoló baloldali erők három év küzdelem után fegyverletételre kényszerültek és több mint 100 000 ezren hagyták el hazájukat). Magyarország – a Kommunista Magyarországi Pártjának javaslatára – lehetővé tette a menekülő görögök befogadását, az elkövetkező években több mint 10 000 fő telepedett le (később számuk négy ezer körülre apadt, a visszatelepülések következtében).

A két ország hivatalosan 1956-ban vette fel egymással a diplomáciai kapcsolatot, amely 1964-ban nyerte el a nagykövetségi szintet. Az első évtizedben a kontaktus alacsony szintjét elsősorban az magyarázta, hogy a két ország eltérő katonai és politikai tömbhöz tartozott. Csak lassan bontakozott ki az együttműködés, a nyolcvanas évektől kezdve több kétoldalú egyezmény aláírására került sor, ezek közül a gazdasági jellegű megállapodásokat érdemes kiemelni.

A magyarországi rendszerváltozást követően a magyar külpolitika fókuszába az euro-atlanti integrációhoz (EU, NATO) való csatlakozás került. Ez bizonyos mértékig felértékelte a görög kapcsolatokat is, bár túl intenzívebbé ezután sem vált az együttműködés. Születtek viszont újabb megállapodások, például a beruházások elősegítéséről és kölcsönös védelméről, a vízummentességről és vízumkönnyítésről, valamint barátsági és együttműködési szerződés. Majd megtörtént az alapszerződés aláírása is 1992-ben, amelyet államfői, miniszterelnöki, parlamenti elnöki és miniszteri kölcsönös látogatások követtek. Ezek során megteremtődtek a feltételek egy sor egyezmény aláírására mint az oktatási, tudományos és kulturális együttműködés, a mezőgazdasági-, titokvédelmi-, és a környezetvédelmi és területfejlesztési megállapodás.

A két ország állami és intézményi kapcsolataiban 2003 kiemelkedő év volt. Ekkor vette át Görögország az Európai Unió soros elnökségét, és itt került sor a magyar csatlakozási szerződés aláírására is, amely értelmében Magyarország 2004 januárjától az EU teljes jogú tagja lett.

A görög-magyar gazdasági kapcsolatok, ahogy már fentebb jeleztük a nyolcvanas évektől datálhatók. Már akkor is meghaladta a Görögországba irányuló magyar export a görög importot. Az ezredfordulón a magyar-görög áruforgalomban az export értéke 95,2 M USD, az importé 54,2 M USD volt, a korábbiakhoz képest 29, illetve 2,5%-os emelkedést jelent. A dinamikus exportnövekedést az okozta, hogy jelentős forgalmú új cikkek jelentek meg (mobiltelefonok, rézrudak, gőzkazánok), és nőtt számos termék forgalma (személygépkocsi, acéláru, TV- és videokészülék, vegyi- és

műanyag, gumiabroncs, hűtőszekrény). A magyar export hagyományos részét egyébként a vas- és acélárak, papíripari termékek, fa- és vegyi áru, videomagnók, varrocérna, valamint élőállat (marha, juh) teszi ki.

Magyarország, mint kereskedelmi partner az EU-hoz történő csatlakozást követően felértékelődött Görögország számára. A magyar export 2005-ben újabb rekordot ért el, az előző évhez viszonyítva 37%-kal bővült, mivel a magyar import értéke 3%-kal csökkent, így a magyar aktívum az elmúlt évben csaknem 100 millió euróval emelkedett, s összességében megközelítette a 300 millió eurót. A forgalom ugrásszerű bővülésével a magyar kivitel szerkezete is jelentősen átalakult, Görögország a magyar mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek fontos piacává vált. A mintegy 300-400 magyar exportáló között sok a kis és közepes méretű vállalkozás (www.nfgm.gov.hu).

A Magyarországon befektetett görög működőtőke állományát tekintve a legnagyobb befektető az athéni székhelyű és részben görög tulajdonú Coca-Cola Hellenic Bottling Co., amely átvette az amerikai márkatermék magyarországi előállítását. Ezentúl a Zeritis csoport magyarországi befektetései – a piszkei és a szentendrei papírgyárak megvétele - mellett a Plias cég folyékony szappan-gyártó üzeme, a Maillis csomagolóanyag-gyártó és csomagolási rendszereket forgalmazó cég Danubiapack néven működő raktárbázisa érdemel említést. De növekednek a görög cégek befektetései a magyar szoftver ágazatban is (www.itd.hu).

A magyar működőtőke-befektetés alacsonyabb értéket képvisel. Elsősorban a turizmus területén próbálkoznak a magyar vállalkozók, vendéglátóipari beruházásban illetve görögországi ingatlan vásárlásban érdekeltek, de igen csekély mértékben sikerült eredményt elérniük. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az 1940-es évek végén, 1950-es évek elején Magyarországra menekült görög emigránsok leszármazottai aktív szerepet játszanak a gazdasági kapcsolatok fejlesztésében (PAP N. 2007).

A turizmus jelentős szerepet játszik Görögország gazdaságában, évente közel 200 ezer magyar turista keresi fel Görögországot, és mintegy 60-70 ezer görög vendég érkezik Magyarországra.

A két ország között élénk, közvetlen jellegű kulturális kapcsolatok folynak. Az együttműködés jó néhány esetben testvérvárosi keretek között zajlik, az önkormányzatok meghívása alapján. Testvérvárosi kapcsolat működik többek között Beloianisz–Ajosz Dimitriosz, Budaörs–Pirgosz Iliász, Fehérgyarmat–Szkidra, Pécs–Joánina települések között, de a kör folyamatosan bővül. A kétoldalú kulturális kapcsolatok alapját a 3 éves kormányközi együttműködési programok (munkatervek) képezik. Az elmúlt évekhez képest megnőtt a magyar kultúrát bemutató görögországi rendezvények száma, és a görög kultúra magyarországi jelenléte is erősödött. A két ország közötti tudományos és technológiai együttműködés keretében közös kutatási területek közé tartozik a magyar és a görög élelmiszerhálózat átláthatósága, a biológiailag lebontható polimerek kifejlesztése, a modern infor-

máció-technika és az innováció alkalmazása a mezőgazdaságban stb. Az oktatási-kutatási megállapodás lehetővé teszi ösztöndíjasok, kutatók cseréjét a két ország között és felsőoktatási együttműködést is életre hív.

3. ÖSSZEGRZÉS

Napjainkban az Európai Uniónak egy új alrendszere van kialakulóban a balkáni térségben, amely összekötő kapcsolatot jelent Közép-Európa és a Mediterráneum között. E ténynek mind Magyarország, mind pedig a Balkán térség számára számottevő társadalmi, gazdasági és kulturális jelentősége van.

A magyar-balkáni kapcsolatok intenzitása történelmi koronként változó, a mindenkori bel-, és külpolitikai-, nagyhatalmi viszonyok függvényében. Napjaink kapcsolatai mélységét egyrészt meghatározza a múltbéli, a valamikori viszonyrendszer, hatással van rá az egymás területén élő etnikumok helyzete is (mint a horvát-magyar, a szerb-magyar viszony). De a posztjugoszláv térségben lévő országok számára egyedüli lehetőségnek kínáló euro-atlanti integráció közelebb hozza Magyarországot, erősítheti a meglévő kapcsolatokat.

A nagypolitika feladata megteremteni a lehetőségeket a térségben való tartós és hatékony jelenlétre, biztosítani intézmények, valamint szakembergárda révén az integrációs tapasztalatok átadását. Emellett lehetővé kell tenni a magyar termékek még nagyobb arányú kivitelét és a tanulmányban is feltárt még kiaknázatlan befektetési területeken való megjelenést. A jelenlegi gazdasági, pénzügyi helyzetben Magyarországnak még nagyobb gazdasági aktivitásra kellene törekednie a térségben. A tudományos elemzések, valamint a kormányzati információk birtokában szükséges kijelölni azokat a területeket, ahol a meglévőnél jóval nagyobb gazdasági aktivitásra van szükség, és az ehhez kapcsolódó diplomáciai lépéseket is mozgósítani kell.

Különösen fontos a magyar EU elnökség (2011 első félév) közeledte kapcsán a Balkán abszolút prioritásként való kezelése. Meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy a térséggel való földrajzi közelség és szoros történelmi kapcsolatok révén Magyarország váljon az EU balkáni információs centrumává, az itt koncentrálódó ismeretek, kapcsolatok révén segítse a térség bekapcsolását illetve a multinacionális cégek megjelenésében közvetítő szerepet vállaljon. Mindez tartós sikert csak úgy hozhat, ha a magyar társadalom – különösen a befektetni szándékozó kis -, és középvállalkozások – számára is egy árnyalt, reális Balkán- kép kerül közvetítésre.

4. FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALI L. 2009: *A horvát-magyar kapcsolatok néhány fontosabb aspektusa 1991-től napjainkig*. In: M. Császár Zs. (szerk.) *Balkán Füzetek Különszám II.*- PTE KMBTK, Pécs, pp. 261-268
- BARTILETT, W 2003: *Croatia. Between Europe and the Balkans*. Routledge, 176 p.
- GLATZ F. (szerk.) 2007: *A Balkán és a Magyarország váltás a külpolitikai gondolkodásban*. MTA TTK Európa Intézet, Budapest, 430 p.
- ILLÉS I. 2002: *Közép- és Kelet-Európa az ezredfordulón. Átalakulás, integráció, régiók*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 220 p.
- HAJDÚ Z. 2003: *Az intézményes Balkán-kutatás kialakulásának és fejlődésének problémái Magyarországon 1948-ig*. – *Balkán Füzetek No.1*. Pécs, 71 p.
- HAJDÚ Z. - ILLÉS I. - RAFFAY Z. (szerk.) 2007: *Délkelet-Európa: Állambatárok, határon átnyúló kapcsolatok, térsztruktúrák*. MTA RKK, Pécs 161 p.
- HAJDÚ Z. - PAP N. - TÓTH J. (szerk.) 2001: *Az átalakuló Balkán politikai –földrajzi kérdései*. PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs 231 p.
- HÁRY SZ. 2009: *Macedóniak kül-, és biztonságpolitikája., magyar-macedón kapcsolatok*. - In: M. Császár Zs. (szerk.) *Balkán Füzetek Különszám I.*- PTE KMBTK, Pécs, pp. 70-86
- HÓVÁRI J. 2006: *Adriai és balkáni hatások a Balatontól a Dráváig*. - In: Pap N. (szerk.). *Balatontól az Adriáig*. Lomart Kiadó- PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, pp. 43-58.
- JUHÁSZ J. 2009: *A szerbiai politikai változások tendenciái* - www.balkancenter.hu/pdf/juhasz_balkanmint01.pdf - Letöltés ideje: 2010. 02. 12.
- KÁDÁR B.2007: *Az Európai Unió külgazdasága, Délkelet-Európa és Magyarország* – In: Glatz F. (szerk.) *A Balkán és Magyarország – váltás a külpolitikai gondolkodásban?* MTA Társadalomkutató Központ- Európa Intézet, Budapest pp. 41- 45.
- KOC SIS K. (ed). 2007: *Délkelet-Európa atlasz*. – FKI Bp. 136 p.
- LÁSZLÓ M. - GÁSPÁR A. 2006: *A horvát gazdaság állapota az állami gazdaságpolitika tükrében*. In: M. Császár Zs. (szerk.) *Balkán Füzetek No. 4*. PTE TTK KMBTK Pécs, pp. 89-99.
- M. CSÁSZÁR ZS 2008: *Magyarok a határ túloldalán – A baranyai állambatár a XX. században*. - Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Bp. pp. 164-172

- M. CSÁSZÁR ZS - KOLUTÁ CZ A. 2009: *Baranya megye és Tuzla kanton társadalmi-gazdasági változásainak összehasonlító elemzése*. - Közép-Európai Közlemények II. évf. 1. szám No.3. pp. 18-30.
- NAGY ABONYI CS. 2006: *Magyar gazdasági törekvések Montenegróban*. - In: Pap N. (szerk.): *Balatonról az Adriáig*. Lomart Kiadó- PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs
- PÁMER Z. 2009: *A dél-dunántúli régió és a horvát önkormányzati középszintek, valamint a területfejlesztési intézményrendszer kapcsolatai*. In. M. Császár Zs. (szerk.) *Balkán Füzetek Különszám II.*- PTE KMBTK, Pécs, pp. 268-280.
- PAP N. 2007: *A Balkán „kís” politikai földrajza*. In: Reményi P. (szerk.) *Balkán Füzetek No.5.* 126. p.
- PAP N. 2009: *Nyugat-Balkán*. In. Pap N. – Kobolka I. (szerk.): *Budapest MK KBH* pp. 145-168.
- PRÉVÉLAKIS, G. 2007: *A Balkán. Kultúra és geopolitika*. Imedias Kiadó, Kozármisleny, 220 p.
- VARGA I. 2009: *Magyarország és Bosznia-Herzegovina kapcsolatai*. In. M. Császár Zs. (szerk.) *Balkán Füzetek Különszám II.*- PTE KMBTK, Pécs, pp. 217-222
- <http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Ketoldalukapcsolatok/Europa/Gorogorszag/letoltés> ideje: 2010. január 20.
- <http://www.itd.hu/orszaginfo> Görögország (letöltés ideje 2010. február 10)
- www.nfgm.gov.hu/data/cms920813/Gorogorszag.pdf (letöltés ideje 2010. február 10)